

Tot per la llengua, tot per l'escola

En la recuperació de l'ensenyament de la llengua catalana en la llarga nit de la dictadura franquista, la figura de Joan Triadú es presenta com el paradigma d'home de combat persistent per mantenir la plena genuïnitat del català parlat i del seu ús escrit, en una Catalunya vençuda i amb la llengua castellana promoguda i imposada pels vencedors, com a model únic i apte per a les manifestacions culturals. Van haver de passar alguns anys fins a poder esmentar fets que certifiuessin els primers passos de la llengua i la cultura catalanes a l'interior.

He de manifestar, a la bestreta, que m'honora el fet que se m'hagi encomanat escriure aquest treball referit a les classes de català i a la seva promoció en temps de la repressió dura; en època de presència clandestina, per bé que tolerada, i en el període de permissió legal. Al llarg de prop de deu anys vaig ser un col·laborador privilegiat del senyor Triadú, el qual em va dispensar una confiança, potser immerescuda, en el règim de la Delegació d'Ensenyament del Català (DEC), posteriorment d'Ensenyament Català, d'Òmnium Cultural (OC). Per això mateix, no seria just ni escaient limitar-me a repetir només allò que s'ha escrit sobre l'obra d'aquest pedagog i activista cultural per al recobrament de l'idioma, quan existeix una biografia, per cert excel·lent, *Joan Triadú, l'impuls obstinat*, escrita per Agustí Pons, i nombroses relacions d'altres autors que hi fan referència.

Jo mateix n'he parlat en diversos treballs, dels fets i actituds de Triadú en aquesta qüestió, i ja serà bo d'esmentar de bell antuvi el sentit patriòtic de la seva missió. Emprendré, doncs, aquesta tasca partint de la vivència personal relacionada amb els fets que el pas del temps va anar dispensant, tenint en tot moment de referència la personalitat i obra de l'estimat mestre.

1. ENTRE L'ATZAR I EL DESTÍ. PRIMERS CONTACTES PERSONALS

La primera referència que vaig tenir de Joan Triadú fou a mitjans dels anys seixanta del segle passat, quan jo exercia de mestre a l'Escola Parroquial de Sant Feliu de Cabrera de Mar. En la societat catalana d'aquella dècada cal remarcar alguns fets puntuals i notables que ajuden a dibuixar els progressos de la catalanització i que hom seguia amb atenció i delit i mirava de fer-ne notícia a l'escola. Em refereixo a fets com els següents: a partir de 1960, el fenomen de la Nova Cançó, és a dir, l'aparició de cantants que de forma combativa feien país; el 1961, l'aparició del *Diccionari castellà-català, català-castellà*, de Santiago Albertí; la creació d'Òmnium Cultural, fruit d'una unificació d'esforços d'accions de redreçament i mecenatge; paral·lelament es crea la Junta Assessora per als Estudis de Català (JAEC), que dispensarà certificats de competència per a l'ensenyament de la llengua; l'aparició de les revistes *Cavall Fort* i *Oriflama*, publicacions infantil i juvenil dels secretariats catequístics dels bisbats de Girona, Vic i Solsona; el 1964, la publicació de dos llibres que han fet història: *Llengua i cultura als Països Catalans*, del doctor Badia i Margarit, i *Els altres catalans*, de Francesc Candel; el 1965 es crea la càtedra de llengua i literatura catalana a la Universitat Central de Barcelona i neix la revista *Presència*; el 1965, la fundació de l'Escola de Mestres Rosa Sensat; el 1967, la manifestació d'una pressió popular creixent a favor de l'ensenyament del català a les escoles, amb el punt de referència i de demanda a l'Ajuntament de Barcelona. La Diputació de Barcelona també organitza proves per expedir certificats d'aptitud per ensenyar català als seus centres docents i biblioteques. El mateix any apareix la primera enciclopèdia en català, *Salvat català*, i es comença la redacció de la *Gran enciclopèdia catalana*. Se celebra el centenari del naixement de Pompeu Fabra. I el 1969 som en els temps de la campanya «Català a l'escola», promoguda per Òmnium.¹

Al llarg d'aquests anys vaig exercir la docència en aquella escola rural i l'any 1965 vaig veure que no podia esperar més per a la introducció de l'ensenyament del català. Em vaig preparar per passar els exàmens de la JAEC al Centre d'Influència Catòlica Femenina (CICF), després de cursar les vint-i-sis famoses trameses del «Curs de català» per correspondència. Allí vaig conèixer personalment Joan Triadú. Era un dissabte al matí en què vaig obtenir el valuós certificat que em donaria seguretat en l'exercici de mestre de català. En aquesta prova ens vam concentrar candidats de diverses comarques de Catalunya i vaig poder palesar l'atenció que el professor Triadú, president de l'examen, dispensava a cada un de nosaltres i com s'interessava pel procés d'implantació de l'ensenyament de l'idioma als diversos indrets del territori.

1. Carles-Jordi GUARDIOLA, *Per la llengua: Llengua i cultura als Països Catalans, 1939-1977*, Barcelona, Edicions de la Magrana, 1980.

Poc temps després, vaig connectar per telèfon amb Òmnium Cultural, amb la seu del passeig de Gràcia de Barcelona, per demanar assessorament sobre els llibres que fossin adients per a les classes de català que jo impartia. Em va respondre Carme Garsaball i em va indicar que ho consultaria amb el senyor Triadú, aleshores secretari tècnic d'Òmnium.

Aquestes van ser les primeres referències que vaig tenir de Joan Triadú. Val a dir que aquesta referència creuada que inevitablement em conduïa al mestre de nou, només es podia entendre perquè en la relació descrita dels fets notables per a la recuperació de la llengua en els anys seixanta, Triadú hi va ser sempre, amb una implicació tan plena com intensa.

L'any 1969, incorporat a l'Escola Sant Gregori de Barcelona, Maria Lluïsa Comines, també professora de català, m'oferí fer unes classes nocturnes, promogudes per la Diputació de Barcelona, a la Biblioteca Valls i Taberner de Santa Coloma de Gramenet, la matrícula nombrosa de les quals demanava un curs d'ampliació. Dit i fet, vaig incorporar-m'hi amb entusiasme i temença, ja que l'alumnat, format per nens i adolescents, procedia en gran part de la recent immigració i jo no en tenia cap experiència.

Un fet sorprenent va ser per a nosaltres que l'èxit de matriculació superés les possibilitats dels cursos oferts per al següent curs escolar. Davant d'aquesta evidència, vàrem arribar a la conclusió que el català s'havia de fer a l'escola i dins de l'horari escolar, tot donant satisfacció a aquells pares i mares que anhelaven l'ensenyament de la llengua per als seus fills amb la dignitat màxima possible en aquelles circumstàncies.

Motivats per aquell fet, vàrem elaborar per al curs següent un pla de treball per a Santa Coloma, basat en els ideals de recuperació de la llengua i del seu ensenyament. Des del primer moment, la nostra referència per poder-lo fer possible va ser Òmnium Cultural i Joan Triadú, que n'era el màxim responsable de la part tècnica i de l'ensenyament de la llengua. El pla era ambiciós i fins i tot temerari, per l'abast que pretenia, i el vàiem agosarat per presentar-lo. S'hi preveïen unes innovacions que, seguint la línia general establerta fins aleshores a la Delegació d'Ensenyament del Català d'Òmnium, poguessin permetre a Santa Coloma una consolidació i un cert nivell de professionalitat de les classes de català.

La novetat plantejada era que les escoles públiques i privades que ho acceptessin podrien disposar de classes de català gratuïtes, si assumien fer-ne dues hores a la setmana i per a tots els alumnes de cada classe, sempre que es comprometessin amb la continuïtat en els cursos següents. Els mestres de català havien de disposar de certificats d'aptitud per a la docència, de la JAEC, com ja era norma establerta. Cobrarien una quantitat fixa mensual segons les hores assignades i no com fins llavors, que es retribuïa amb el criteri «hora feta, hora cobrada». Els mestres de

català havien d'assumir el compromís d'una formació permanent mitjançant l'assistència a un seminari quinzenal de preparació de la programació i de didàctica per adequar els continguts tangencials als de llengua en concordança amb l'entorn. A fi que tot plegat rutllés amb la coherència desitjada, entre els mateixos professors de català, se'n nomenaria un que assumís les funcions de coordinador de les classes i del seminari.

Els canvis plantejats, quant a la regulació de les classes de català que proposàvem, era evident que no oferien el desideràtum, però sí que ho vàiem com un pas endavant per formalitzar les necessitats de l'ensenyament de la llengua, encara en plena clandestinitat. Per a Lluïsa Coromines i per a mi mateix, la temença que el nostre pla no fos acceptat per Joan Triadú era gran, fins al punt que nosaltres mateixos consideràvem atrevit fer-ne la presentació al secretari tècnic d'Òmnium Cultural.

Cap al mes de març de 1972 vaig ser rebut pel senyor Triadú al seu despatx de la DEC, al passeig de Gràcia. Val a dir que la seva presència imposava; la seva actitud, però, no era mancada de simpatia. El gel es va trencar quan ell s'interessà per la meva procedència, els meus estudis, després de fer-li saber que en nom de Lluïsa Coromines i de mi mateix ens atrevíem a fer-li una proposta per a les classes de català de Santa Coloma que desitjàvem que emparés OC. Des del primer moment que vaig presentar-li el nou pla, vaig percebre que sabia escoltar, i escoltar un jove nouvingut a la DEC, desconegut fins aquell moment per a ell. També vaig percebre que mesurava molt i molt les paraules, potser amb certa rigidesa però amb un gran sentit pràctic. I que la presència de les classes de català en llocs d'intensa immigració era per a ell d'un gran i especial interès.

Vàrem fer diverses reunions per anar descabdellant les possibilitats, recordo que la darrera va ser la definitiva, quan em va dir que proposaria a la Junta Directiva d'OC el nostre pla d'innovació. Encara que va subratllar que els comptes que havíem fet sobre els costos de l'experiència colomenca li semblava que no concordaven amb els reals, ja que eren superiors. El càlcul presentat ofería una equivalència amb les quantitats pressupostades fins aleshores per a Santa Coloma. A la fi d'aquesta conversa, per cert llarga, va somriure i vaig entendre aleshores que havia obtingut la seva confiança, expressada en un sobreentès. La Junta Directiva d'OC aprovava la nova modalitat organitzativa de classes a proposta de Joan Triadú. Pressupost inclòs, és clar.

Al cap d'uns mesos, uns dos mil alumnes de Santa Coloma de Gramenet feien classes de català, que anaven avalades d'antuvi per una lletra del regidor d'Ensenyament, nomenat pel règim franquista, que recomanava als directors escolars la bonesa d'aquest aprenentatge per als nois i noies colomencs. Aquest aval va ser aprovat per Joan Triadú, mostrant una vegada més el seu sentit pràctic i la seva sensibilitat en els afers que considerava essencials.

D'aquesta experiència se'n podria escriure molt i molt, sobretot si es considera que aquest pla, posteriorment, s'estengué per tot Catalunya. Gràcies, sense cap mena de dubte, a la disposició permanent i la visió clarivent del director de la DEC.

És a partir d'aquests fets que vaig visitar amb freqüència el pis del passeig de Gràcia i sovintejar les visites al director d'aquell centre. I vaig poder assabentar-me de la història fascinant de les classes de català des de la postguerra fins als anys setanta. La meva relació amb la DEC i amb Joan Triadú va anar creixent al llarg dels anys setanta en funció de l'aplicació generalitzada del pla de Santa Coloma. Fins que l'any 1975 vaig incorporar-m'hi en dedicació completa. És a partir d'aleshores que la relació mantinguda amb el mestre va ser continuada i per a mi molt fructífera, ja que el règim de direcció pedagògica i organitzativa que hi exercia es basava en la confiança i la llibertat.

2. ORÍGENS DE LES CLASSES DE CATALÀ. TRIADÚ, CAPDAVANTER

Des dels darrers anys seixanta, a la DEC hi havia un grup de treball de tarda que ajudava el director, Joan Triadú, en la tasca d'expansió i organització de les classes: Carmina Ràfols, que actuava de secretària; Carme Garsaball, que tenia cura de l'organització i distribució de les classes a escoles i centres culturals; Enric Gual, que en portava la part comptable, i Maria Coll, que atenia els cursos per correspondència, basats en els plecs de les vint-i-sis trameses ja esmentades, l'autor de les quals era Jaume Vallcorba, atribuïdes per la seva exigència a Eduard Artells. Per mitjà del tracte seguit amb aquestes persones, vaig poder saber el llarg recorregut de les classes de català promogudes per Triadú, tant en l'àmbit privat com des d'institucions diverses i des d'OC.

La situació de l'ús públic del català a la societat i a l'escola en la postguerra i durant el llarg període que s'ha convingut a anomenar el temps de la mala memòria, de l'«hable usted en la lengua del imperio» o de l'«hable en cristiano», era de prohibició absoluta. Al llarg dels anys seixanta, doncs, ensenyar català als centres educatius continuava estant vetat per la Llei de 5 d'abril de 1938 i per la Llei d'instrucció pública i l'Ordre ministerial que la desenvolupava (1940). Una disposició dictada en el mateix sentit, però des d'un àmbit més pròxim, va ser la Circular de la Inspecció Provincial de Primer Ensenyament de Barcelona de 14 de novembre de 1939, la qual, com si es tractés d'un nou Decret de Nova Planta, deia: «[...] en Junta de inspectores se acordó manifestar a todos los maestros nacionales y privados de la provincia que el idioma vehicular en la escuela es únicamente el castellano».²

2. *Boletín Oficial de la Provincia de Barcelona*, any 1, núm. 242 (14 novembre 1939).

Joan Triadú i els seus col·laboradors coneixien molt bé què significaven aquestes disposicions, que fins aleshores no havien estat derogades, i per aquesta causa varen saber vestir un front de resistència.

Quan jo em vaig personar a la DEC, el meu coneixement de la repressió lingüística i cultural era genèric i, per tant, en desconeixia la lletra menuda. Tanmateix, jo havia patit aquesta repressió en ser objecte d'una denúncia per ensenyar en català a l'escola rural on treballava. El meu treball al costat de Triadú em va permetre obtenir un coneixement més aprofundit d'aquesta realitat repressiva, que, malgrat tot, s'expressava discretament.

2.1. *Per salvar-nos els mots*

La DEC, de qui depenien les classes de català, que als anys setanta jo vaig conèixer, tenia per antecedent remot la Benèfica Minerva, anomenada després Cultural Minerva, agrupació de benefactors, presidits pel senyor Fèlix Millet, la qual aplegà iniciatives disperses a favor de la cultura i l'ensenyament del català.³ La Cultural Minerva ajudava a les classes de català que Joan Triadú feia al seu pis i a d'altres ja el 1956. Les classes anaven adreçades a gent que es comprometia a ensenyar en català. Triadú, a més, impartia classe al CICF, escola on s'havia incorporat de professor. La seva esposa, Pilar Vila-Abadal, feia de secretària de les classes al domicili particular.

La implicació de Joan Triadú en la promoció organitzativa de l'ensenyament de la llengua es constata en la reunió d'un grup de professors i benefactors, entre els quals Fèlix Millet i Jaume Vicens Vives, que es va celebrar a la seu de l'Editorial Teide i que va servir per arribar a l'acord de coordinar les activitats i els esforços. Frederic Rahola, propietari d'aquesta editorial, seria el responsable dels aspectes econòmics i Triadú, de les qüestions d'ensenyament.⁴

També l'abat Escarré promovia el finançament de classes clandestines per a la formació de futurs professors de llengua catalana. Les vies de subvenció, com es pot veure abans de 1961, any de la fundació d'Òmnium Cultural, eren diverses i calia una unificació d'actuacions en funció de l'eficàcia. Serà l'any 1961, doncs, quan, gràcies a la col·laboració de l'abat Escarré, un dels eixos de la Cultural Minerva, amb els fundadors d'Òmnium Cultural, l'organització de classes de català passarà a dependre de la nova associació creada. És en aquest sentit que Joan Triadú creà la Comissió Delegada d'Ensenyament (CDE) el 1962, la qual serà l'embrió

3. *Butlletí Interior dels Seminaris de la DEC (1965-1984)* (Arxiu de la Delegació d'Ensenyament del Català).

4. G. TERES, *Per la llengua i per l'escola*, Barcelona, 2003 (inèdit).

de la Delegació d'Ensenyament del Català d'Òmnium Cultural, creada el 1969 com a delegació funcional a proposta del mateix Joan Triadú.⁵

2.2. *Preparant el professorat. La JAEC*

Garantir la qualitat de l'ensenyament de la llengua va ser sempre una premissa irrenunciable per al nostre mestre i amic. Per aquesta causa, promogué i ajudà a fundar la Junta Assessora per als Estudis de Català, per acord de la Secció Filològica de l'Institut d'Estudis Catalans, paral·lelament a Òmnium Cultural.

L'acte de fundació es feu a casa de Josep M. de Sagarra, el 12 de juliol de 1961, l'endemà que es fundés Òmnium. En la primera memòria informe de 1962-1963 es diu que la Junta volia crear un cos de professors de català i dispensar-ne la titulació a fi de garantir-ne la solvència acadèmica. I, entre altres funcions, organitzar cursos per a la preparació de futurs professors; assessorar tècnicament, mitjançant cursos orals i per correspondència, i coordinar el professorat que en dependria i fer-ne el seguiment.⁶

La JAEC va començar a elaborar els exàmens de professorat en dos nivells: elemental i superior. Els primers exàmens es feren en diumenge a l'estatge del Centre Sardanístic de la plaça del Pi, amb les finestres tancades per no cridar l'atenció. En dos anys d'existència de la Junta, s'hi havien diplomats setanta-set professors, els quals van exercir per tot el Principat en l'etapa emergent de les classes.

De l'any 1961 al 2001, la JAEC va arribar a atorgar dos mil certificats de qualificació per a l'ensenyament de la llengua i també va reconèixer els títols lliurats per la Benèfica Minerva i de la xarxa d'ensenyament que dirigia Joan Triadú.⁷

L'estructura es completava així: Òmnium Cultural proporcionava el finançament i la JAEC garantia la qualitat de l'ensenyament. El caire de solvència tan desitjat per Triadú en començar les classes de català es feia evident en ambdues institucions, creades amb tot un aspecte de previsió per atendre una necessitat clau per al país, com era la implantació de classes de català a les escoles (per a la mainada) i als centres culturals (per als adults), la preparació i titulació del futur professorat i la promoció d'aquests ensenyaments a fi de suplir allò que l'Administració negava.

Triadú donà una orientació ben seva al funcionament de la Junta, el qual va estar sempre impregnat de la seva exigència i rigor pedagògic i humà. Això es veia clar en la seriositat del funcionament de la mateixa JAEC, en l'organització i rea-

5. Joaquim ARENAS, *Absència i recuperació de la llengua catalana a l'ensenyament a Catalunya (1970-1983)*, Barcelona, La Llar del Llibre, 1989.

6. Joan TRIADÚ, *Memòries d'un segle d'or*, Barcelona, Proa, 2008, p. 125 i 126.

7. *Butlletí Interior dels Seminaris de la DEC* (1969) (Arxiu de la Delegació d'Ensenyament del Català).

lització de la prova que havien de superar els aspirants als certificats elemental i mitjà. Aquestes proves, que jo mateix vaig passar i viure, poden ser qualificades de singulars pel procediment que seguien i valoraven l'acte de l'examen com un fet transcendental per a la vida cultural del país. No eren un acte acadèmic fred, sinó que des de l'acollida fins a l'acomiadament la seva realització esdevenia carregada d'un to humà i de seriositat alhora.

La voluntat de crear estructures de país com una vocació permanent que activava tota la seva acció es va veure reconeguda en molts àmbits en la vida educativa i cultural del país, temps enllà. En el cas d'OC i de la JAEC, de manera rellevant, ja que el 1978, amb la Generalitat de Catalunya restablerta, la incorporació de professors de català titulats per la JAEC va permetre disposar d'un col·lectiu de docents a les escoles públiques acreditats en llengua catalana per impartir classes en qualitat d'especialistes de català, contractats per l'Estat com a mestres idonis.

Joan Triadú, de jove, havia obtingut durant la Segona República el títol de professor de la llengua atorgat pel Tribunal Permanent de Català que presidia Pompeu Fabra. Ara, la JAEC havia pres el relleu a aquest Tribunal per continuar acreditant professors de la llengua.

La Generalitat provisional restablerta, quan es va publicar el Reial decret 2092/1978, pel qual s'incorporava el català a l'escola de forma obligatòria, no es trobà en un camp desert de recursos humans per aplicar-lo, doncs. L'esperit patriòtic i la visió de servei amb mires al futur havien donat els seus fruits concrets per la presència de la llengua catalana a l'escola.

3. ANYS D'EXPANSIÓ. LA DELEGACIÓ D'ENSENYAMENT DEL CATALÀ

La Comissió Delegada d'Ensenyament, dirigida per Triadú, que assessorava i orientava tota aquesta feina especialitzada, maldava per una actualització del nivell de coneixements del professorat. Amb aquesta finalitat va organitzar el Seminari de Millorament als estius entre 1963 i 1968. En aquests seminaris es van crear materials didàctics de tota mena i fulls informatius. A més, se celebraven i es promovien sessions de treball, es va endegar un servei de consulta i es creà amb la mateixa funció una biblioteca especialitzada tant de manuals com de diccionaris.

Dels seminaris de millorament en van sortir els cursos de català a distància, en forma de trameses, ja esmentats, i una publicació en forma de carta periòdica que va ser concebuda i elaborada pel professor Miquel Planes, amb l'encapçalament «Centre d'Estudis Francesc Eiximenis», de l'any 1965 fins al 1969, moment que va prendre el nom de *Butlletí Interior dels Seminaris de la DEC*.⁸

8. Agustí PONS, *Joan Triadú, l'impuls obstinat*, Barcelona, Fundació Jaume I i Barcino, 1993, p. 154.

Joan Triadú, en qualitat de secretari tècnic d'OC, va ser l'impulsor i l'ànima de l'Any Fabra, commemoratiu del naixement del gran filòleg. El cartell anunciador portava el lema «La llengua d'un poble», lema que reforçava la posició de la intel·lectualitat del país, que creia en la llengua com un element indispensable de tota manifestació de cultura catalana. Així, es compartia una idea que Triadú ja havia defensat anys abans, en temps més immediats a la postguerra, per la qual la llengua i la cultura havien de ser defensades i reivindicades com una sola cosa.

L'èxit de l'Any Fabra va ser un precedent de la campanya «Català a l'escola», que es va endegar l'any següent. Una i altra iniciativa sorgien d'una necessitat: a més d'implantar les classes de català per als escolars, de preparar un professorat competent i d'organitzar una xarxa, Òmnium havia de preparar la consciència ciutadana en relació amb la incorporació del català a l'escola i a la societat.

D'aquesta campanya Triadú en parlava amb una passió moderada i fidel a la consigna «Despertar els temorosos i calmar els massa atrevits». No cal dir que aquest tipus de campanya va implicar molts intel·lectuals, i entre ells destaca Josep Benet,⁹ que la dirigí i que va constatar que havia estat un èxit deixant-ne constància amb aquestes paraules: «La campanya ha estat un pas endavant en el redreç del poble de Catalunya».¹⁰

3.1. *Aprofitant les possibilitats de la nova Llei espanyola d'educació*

Amb els professors de la DEC es va poder crear una borsa de professors de català. Quan una escola o entitat demanava un professor, la DEC li'n proporcionava un, després de comprovar-ne la disponibilitat horària. «Interessa per damunt de tot la presència del català a l'escola», deia Joan Triadú.

El 1969, com s'ha dit, va ser l'any del català a l'escola i dels contactes dels bisbes catalans amb el ministre espanyol Villar Palasí, que no donaren cap resultat immediat, malgrat la preparació intensa que se'n feu amb el director de la DEC. El treball fet no fou endebades i va donar fruit més tard en la redacció de la llei.

En efecte, aquell mateix any, el Ministeri va publicar el *Libro blanco: La educación en España. Bases para una política educativa*, en el qual s'anomenava el català «lengua vernácula». Quan el 1970 es publica la Llei general d'educació,¹¹ que va fer l'educació obligatòria i gratuïta dels sis als catorze anys, seguint el *Libro blanco*, aquesta llei es referia a les llengües de l'Estat espanyol a l'article 1.3, en termes de

9. Agustí PONS, *Joan Triadú...*, p. 158.

10. Joaquim ARENAS, «L'idioma après malgrat tot», a Josep M. AINAUD *et al.*, *Cultura catalana i franquisme: Nadala 2002*, Barcelona, Fundació Jaume I, 2002, p. 39 i 40.

11. «Ley 14/1970, de 4 de agosto, general de educación y financiamiento de la reforma educativa», *Boletín Oficial del Estado*, núm. 187 (6 agost 1970), art. 2.2 i 17.1.

«peculiaridades regionales», i als articles 14 i 17, fent referència també a les llengües no oficials, s'esmenten com a «lengua nativa». Es produeix un avenç d'una certa importància, ja que se substitueix el terme «vernàcula» pel de «lengua nativa». Es comprendrà que aquests tímids passos a favor del català a l'escola no es produïren per art d'encantament, sinó que el conjunt d'intel·lectuals i emprenedors relacionats amb Òmnium, escoltant els pressupòsits del secretari tècnic, Joan Triadú, influïrem d'una manera directa en aquesta nova situació.

La llei no satisfieia les demandes de campanyes com «Català a l'escola», però va obrir noves possibilitats al seu ensenyament. En la mateixa línia, les delegacions territorials d'Òmnium Cultural disperses per tot el Principat feien promoció per a la introducció efectiva de la llengua a l'escola. La delegació d'Osona va demanar un dictamen al Col·legi Oficial d'Advocats de Vic, el qual explicitava que els mestres de Catalunya havien d'ensenyar el català al preescolar i a l'educació general bàsica i que els alumnes i els seus representants podien exigir l'acompliment d'aquest deure, i les altres matèries podien explicar-se en català per facilitar l'aprenentatge dels alumnes en el conreu de la llengua establert per la llei. S'ha de reconèixer que el dictamen exhauria totes les possibilitats i no és estrany que fos així, perquè hi intervingueren pedagogs, mestres i advocats, guiats pel mateix Joan Triadú.

El mateix any de la publicació de la Llei general, a fi de crear una relació entre els mestres que exercien a les escoles i els professors de català de la JAEC, es va crear l'Assessoria Didàctica del Català, que disposava de professionals que treballaven a Rosa Sensat i depenien econòmicament d'Òmnium. Es volia prestigiar l'aprenentatge de la llengua oferint una prova d'aptitud, amb la corresponent certificació, per a aquells alumnes que acabessin l'escolaritat amb un coneixement suficient.

L'abril de 1973, aprofitant la nova situació legal, Triadú va proposar de fer una reunió general de professors de català de la DEC a la seu d'Òmnium, al Palau Dalmasas, i em va encomanar que la presidís. La finalitat era que el pla d'organització de classes, que havia estat un èxit a Santa Coloma de Gramenet, es pogués expandir progressivament cap a altres poblacions de Catalunya. Per això, convenia conèixer el parer dels professors, que en aquell moment arribaven a més de doscents. La reunió va ser llarga i profitosa, atès que la proposta de la nova modalitat es va veure com a molt positiva, tot i que un petit sector opinava que calia ajudar els mestres de les escoles a fer bé la nova feina que suposava incorporar el català a l'aula. L'objectiu, però, de la DEC era sobretot la presència del català a l'escola de forma generalitzada i no només a unes quantes escoles que ja l'havien introduït, en especial les anomenades *escoles actives*, que no passaven d'un centenar en aquells moments.

D'aquella reunió al Palau Dalmasas en sorgí un nombre reduït de professors que es van constituir en grup de treball, anomenat Grup Promotor d'Ensenya-

ment i Difusió en Català, per portar a terme el nou model aplicat a Santa Coloma atenent les previsions de la Llei general d'educació. Les delegacions comarcals d'OC van contractar professors i van organitzar cursos i classes mitjançant coordinadors comarcals nomenats expressament per la DEC, amb el vincle d'una coordinació general per a l'exercici de la qual vaig ser designat.

Sense el prestigi i la visió ampla de Joan Triadú, aquesta resposta que fou tan positiva per al futur no hauria estat possible, perquè cada punt territorial ja tenia la seva pròpia organització en la mesura de les seves possibilitats, i el pas que ara es faria era generalitzar amb la màxima dignitat possible l'ensenyament del català al conjunt de les escoles del país.

El Pla d'Acció de Santa Coloma, que va elaborar el Grup Promotor, es proposava portar l'ensenyament de la llengua a l'escola: consideraven que era l'única mesura i la més correcta per poder atendre les necessitats educatives de l'alumnat, especialment a les zones de més immigració. Des de la DEC, una vegada més, es va entendre que la llengua d'un poble havia de ser coneguda i parlada per tots els ciutadans. Així doncs, com a màxim responsable de la DEC, Triadú va presentar a la Junta d'OC, que el va acceptar, l'ambiciós projecte de generalitzar el pla dut a terme a Santa Coloma progressivament a tot Catalunya, tenint present la necessitat de prioritzar Barcelona com a ciutat referent per ser-ne la capital i per les adverses condicions sociolingüístiques. Triadú va defensar aquest projecte i el Pla d'Acció que se'n derivava amb la vehemència i el convenciment que demanava l'ocasió, tot i que, pel seu ampli abast, significava un augment important de la despesa de l'associació.¹²

Ell confessava atribuint-me un mèrit, potser no merescut, que «el que em va empènyer a posar-me davant de la Junta d'OC va ser en Joaquim Arenas, a qui coneixia feia dos anys per les classes de Santa Coloma, actes i conferències. Em va dir: ara hem de cobrir Barcelona i comarques amb classes. Ja tenim professors, ara hem de generalitzar les classes, ja és el moment. Era un moment en què no és que hi hagués llibertat ni molt menys però no tenia res a veure amb el que era l'any quaranta o cinquanta».

Considerant els bons resultats obtinguts en el curs 1972-1973, el projecte es va aplicar al barri barceloní de Sants amb el suport de la Junta Directiva d'OC i la promoció de la DEC en campanyes locals i comarcals. L'èxit es produí perquè els components del Grup Promotor van anar als centres públics, van saber convèncer els directors (funcionaris en molts casos) i van aportar-hi professors.

Amb posterioritat al curs escolar 1973-1974, l'experiència va anar-se estenent a altres barris, districtes de la ciutat i localitats de l'àrea metropolitana, on es concentraven les bosses d'immigració més importants. Val a dir que no es va produir mai cap problema amb els pares perquè no volguessin acceptar les classes de cata-

12. Joan TRIADÚ, *Memòries d'un...*, p. 128 i 129.

là. Ben a la inversa, quan de tant en tant un inspector de l'Estat coneixedor que es feien classes de català hi intervenia per eliminar-les, els pares protestaven tant si es tractava de famílies autòctones com de famílies no catalanoparlants.

El creixement del Pla d'Acció a localitats de comarques també va ser un fet notable. Atès que les classes de català, dins l'escola i en horari lectiu, organitzades per OC es van anar multiplicant fins a crear una xarxa comarcal que s'estenia de Tortosa a Figueres i de Lleida a Mataró. En aquests llocs de comarques els professionals que feien de coordinadors eren nomenats per la DEC i es dedicaven, entre d'altres coses, a mantenir relació amb els directors de les escoles que oferien classes de català, coordinaven els professors que les impartien, es reunien periòdicament per intercanviar experiències didàctiques i participaven en seminaris de formació.

Cal remarcar la campanya «Català a l'escola el curs que ve», iniciada a Cornellà de Llobregat i promoguda pel mateix membre de la Junta d'OC senyor Lluís Carulla, que va permetre multiplicar per cinc el nombre de socis de l'entitat en aquella població i que va ser duta a terme, entre d'altres, per Jordi Vinyes, que, pel seu treball rigorós i valent en un entorn complex, va esdevenir coordinador de les classes.

3.2. *L'obra sense precedents d'una entitat privada*

Amb l'extensió del Pla d'Acció, preparat i activat pel Grup Promotor i desenvolupat pels professors a Barcelona i comarques, el camí quedava marcat. Triadú entenia que calia fer una oferta a domicili i sempre donar ànims a les propostes que arribaven, i orientava amb breus converses i reunions més extenses que eren un model ben allunyat de tota retòrica. Segons ell, i amb l'acord dels seus col·laboradors, no ens podíem quedar a casa esperant que la gent vingués a demanar. Ja hem parlat de la xarxa de classes de català, que havien seguit, en part, en la seva profusió, una via semblant.

La campanya «Català a l'escola el curs que ve» (1973-1974) a Cornellà de Llobregat, ja esmentada, havia estat prou il·lustrativa, i més quan finalment 3.300 alumnes de 87 aules van ser els beneficiats d'aquell primer curs després de la campanya.

Santa Coloma de Gramenet i després Cornellà de Llobregat havien estat l'exemple que palesava les possibilitats d'incidència en poblacions de majoria castellanoparlant i el grau de maduresa d'una societat per rebre la presència del català a l'escola.

Des de 1972 les classes de català creixien exponencialment, i això passava tres anys abans de la publicació del Decret del Govern de l'Estat sobre la regulació de

les llengües natives (1975). S'ha de considerar, però, afortunadament, que existien centres escolars, i no pocs, que impartien el català fora de l'organització de la DEC. Recordem, per exemple, que, sobretot a les terres de Ponent i a l'àmbit de Girona i comarques, les classes de català, tant en centres públics com privats, eren impartides voluntàriament pels mateixos mestres titulars.

El director de la DEC era especialment sensible a aquesta realitat i ens recordava que la Federació de Mestres Nacionals de Catalunya, en el temps de la República, havia treballat en el mateix sentit, i considerava que la normalitat plena en l'ensenyament de la llengua es trobava en l'assumpció per part del professorat titular d'aquesta matèria. En conseqüència, tenia clar que la tasca ingent que dirigia, en una època de prohibició, no tenia cap altra finalitat que preparar el terreny per aconseguir l'oficialitat del català en l'ensenyament formal.

L'acció de la DEC d'orientació didàctica i metodològica als mestres de català dependents de la mateixa organització va tenir efectes col·laterals sobre tot el professorat que impartia voluntàriament classes de català, el qual en molts casos va entrar en contacte amb l'organització local o comarcal per demanar assessorament i suport tècnic. Per tant, la influència de la DEC sobre la qualitat de l'ensenyament de la llengua a les escoles on s'impartia va ser decisiva, tant en les que hi estaven directament relacionades com en les que no ho estaven.

Sense desviar-nos de la veritat, es pot afirmar que l'ensenyament de la llengua, en el període 1970-1978, es va fer principalment des de la DEC, des d'un punt de vista organitzatiu o bé amb una relació tècnica només.¹³

Sens dubte, arribats aquí, cal esmentar, pel seu ressò en l'àmbit escolar i social, dos fets concrets que van succeir. El primer és l'oposició d'alguns inspectors d'educació del Prat de Llobregat i de Cornellà a la introducció de les classes de català dins l'horari escolar —en el període en què legalment encara estaven prohibides—, que feia evident l'actitud de l'Administració educativa respecte a la docència més normalitzada de l'idioma. I uns anys més tard, el 1976, es produeix el segon fet rellevant: el rebuig de l'Ajuntament de Barcelona —quan la normativa ja tolerava aquest ensenyament als centres docents— a la proposta del regidor Soler Padró de finançar classes de català a les escoles de la ciutat. La iniciativa no va prosperar a causa del vot negatiu de divuit regidors, que van passar a la història de l'educació de la ciutat com els «divuit del no», pel gran ressò mediàtic que va tenir aquest fet.¹⁴ Tant en un cas com en l'altre, la Junta Directiva d'OC, amb el secretari tècnic al capdavant, va negociar amb l'Administració educativa, concretament amb la Inspecció Provincial i amb l'Ajuntament barceloní, el redreçament de la situació, que es resolgué positivament, en part, passat un cert temps.

13. Joaquim ARENAS, *Absència i recuperació...*, p. 32.

14. Joaquim ARENAS, *Absència i recuperació...*, p. 33.

Aquests fets rellevants que van transcendir al gran públic no afectaren l'activitat diària a favor de la promoció i extensió de l'ensenyament de la llengua a les escoles i instituts de batxillerat i de formació professional. El curs 1974-1975, segons consta als arxius d'OC, 6.356 alumnes disposaven de classes de català en horari escolar, si més no, dues hores a la setmana, tot i que encara no s'havia publicat el decret que llevava la prohibició del català a l'ensenyament.

L'any 1977, les classes de català dependents d'OC implicaven un nombre de professors que arribà a 1.126, un nombre de poblacions que s'acostà a les 536 i 171.465 alumnes beneficiats. La dinàmica que generava tot plegat necessitava dos elements imprescindibles: una capacitat econòmica que en fes viable i sostenible el finançament i una estructura prou forta i àgil que atengués i resolgués les necessitats més pregones que contenia el Pla d'Acció.

Pel que fa al finançament de les classes, que en els anys setanta s'incrementaven curs rere curs, la Junta d'OC va donar-hi resposta a partir dels propis recursos i de les aportacions fetes, en aquests anys, pels ajuntaments, les diputacions i les entitats d'estalvi. La Junta d'OC, orientada pel secretari tècnic, va assumir la tasca de recapte, sense la qual no hauria estat possible tirar endavant el Pla d'Acció de manera generalitzada, tal com es va produir fins al restabliment de l'autonomia política.

En referència a l'estructura organitzativa, Joan Triadú incentivà la departamentalització amb la participació dels membres del Grup Promotor en el projecte. Va ser una ocasió en la qual se'n palesà la capacitat, la lucidesa i el tarannà democràtic i valent davant d'un afer molt complex, atès que afectava no sols el funcionament de tota la xarxa del Pla d'Acció (escoles, professors, delegacions territorials, ajuntaments...), sinó també els aspectes professionals i laborals del professorat.

Tot plegat havia pres una gran volada, el resultat de la qual va ser que el curs 1974-1975 la Junta Directiva d'OC va aprovar la creació i el finançament d'una nova estructura funcional i de servei. Des d'aleshores la Delegació d'Ensenyament del Català passà a anomenar-se Delegació d'Ensenyament Català, que esdevenia un petit «ministeri» de suplència amb la nova organització.¹⁵

3.3. *La DEC, l'estructura que ho va fer possible*

El director de la DEC havia mostrat que tota la xarxa de classes de català i les posteriors reorganitzacions que se'n poguessin fer havien de fer-se notar per la seva transparència i tarannà democràtic, si és que es volia fer arribar el projecte a bon port. Per tant, l'organització que hi donava suport era un aspecte rellevant que havia de ser extremament cuidat.

15. Joan TRIADÚ, *Memòries d'un...*, p. 128 i 129.

La vessant més administrativa, que donava suport al secretari tècnic de la DEC i tenia cura de les relacions amb la Junta d'OC i amb institucions externes, assumint els aspectes comptables de la DEC, era una unitat adjunta a la Secretaria Tècnica d'Òmnium. Tanmateix, l'abast de les actuacions desenvolupades per aquesta unitat va requerir molt aviat una estructura organitzativa pròpia que imprimís unitat i coherència a l'acció i alhora fos prou àgil i flexible per adaptar el servei prestat als canvis que es presentaven.

Després que la DEC hagués incorporat l'any 1972 el Grup Promotor i que s'hagués desvinculat d'OC l'Assessoria Didàctica, formada per professors de català que intervenien a l'Associació Rosa Sensat tot i pertànyer a la DEC, es va reorganitzar la Delegació. L'organigrama de la DEC, elaborat pel Grup Promotor, amb Joan Triadú al capdavant, l'any 1975, incloïa:¹⁶

— La Comissió Permanent de Treball, que n'era l'òrgan directiu de convergència i diàleg i en la qual es tractava tot el que feia referència a les classes de català i a l'assessorament escolar. La seva funció consistia a cercar el millorament de la qualitat i la progressiva expansió de l'ensenyament de la nostra llengua, sobretot a les escoles.

— Un altre element el constituïa l'Equip de Coordinació, format per tots els coordinadors de les delegacions comarcals, que eren elegits per votació entre els professors i presidits pel coordinador general, el qual era elegit per la Junta Directiva d'OC.

— El coordinador general tenia per funcions la gerència global de l'estructura i la direcció de l'Equip Pedagògic, dels coordinadors comarcals i del conjunt de professors de la xarxa.

— L'Equip Pedagògic estava constituït per un grup de professors que assessoraven i organitzaven l'actualització de la resta del professorat i elaboraven materials didàctics per a l'ensenyament de la llengua, sovint introduint-hi noves tècniques d'aprenentatge i programacions, en funció dels currículums que dictava la nova llei.

— Una biblioteca especialitzada, al servei dels professors de català i de les escoles, que permetia la consulta dels materials didàctics fruit del treball de l'Equip Pedagògic de la DEC, i que eren escassos als anys setanta.

— La Secretaria, que donava suport burocràtic a tota l'estructura i que tenia cura de la publicació mensual del *Butlletí Interior dels Seminaris de la DEC*, de la relació amb els mitjans de comunicació i del procés d'edició dels materials i llibres creats per l'Equip Pedagògic.

La Comissió Permanent de Treball, l'òrgan col·legiat de més alt nivell, era presidida pel mateix Joan Triadú. Les seves intervencions en aquelles sessions de tre-

16. Joaquim ARENAS, *Absència i recuperació...*, p. 37.

ball eren model de contingut i d'oportunitat en la reflexió; s'hi mostra un mestre en l'ús del sobreentès. A la Comissió hi participaven tots els elements de l'organització de classes amb una funció representativa del seu sector i s'hi integrava el Grup Promotor.

L'Equip Pedagògic¹⁷ va ser un dels òrgans cabdals de l'organització, perquè va funcionar com un petit laboratori i va ser motor d'accions de perfeccionament per a mestres i escoles. Va propiciar moltes actuacions de gran repercussió, com foren l'assessorament dels cursos de català i la seva didàctica impartits pels instituts de ciències de l'educació (ICE) de Barcelona, Tarragona i Lleida (a partir de 1975); la creació i el llançament del mètode per a castellanoparlants, mitjançant el franel·lògraf (1976); l'assessorament gratuït en escoles de diverses poblacions, amb constants desplaçaments (a partir de 1975); els seminaris d'escola catalana adreçats als centres escolars que ho sol·licitaven (a partir de 1975); les sessions especials sobre didàctica específica del català per a no catalanoparlants (a partir de 1975); la col·laboració amb les escoles normals (a partir de 1976); l'elaboració de materials per a l'ensenyament de la llengua i per a les àrees de ciències naturals i socials (a partir de 1975); l'edició de la col·lecció de pedagogia «El Tremp. Quaderns d'Escola» (a partir de 1976), i l'edició dels volums de la col·lecció «Quaderns» per a ús dels alumnes, entre els quals cal remarcar *Treballem la geografia de Catalunya*, primer llibre d'aquesta matèria de la postguerra ençà.¹⁸

Triadú tenia clara la necessitat de considerar dins el possible la totalitat de la nació i, una vegada més, donar suport ideològic i logístic a una empresa que se li proposava des del seu càrrec d'OC; per això, va fer possible una acció més de la DEC d'un abast nacional que anava més enllà del Principat on se n'estava desenvolupant l'actuació. Ens referim a la creació de la Coordinadora d'Ensenyament i Llengua (CELL), que va funcionar des de 1974 fins a 1981 i que fou la primera entitat de l'àmbit dels Països Catalans per coordinar associacions i estaments dedicats a l'ensenyament i la promoció de l'idioma en els aspectes didàctics i sociolingüístics.¹⁹ Aquesta entitat reunia els seus membres dues vegades a l'any en una ciutat del territori nacional i tractava dels problemes polítics, socials i legals i dels aspectes educatius i didàctics amb què es trobava la llengua en cada indret a fi de cercar estratègies comunes.

Aquesta estructura funcional, que va fer possible l'acció de gran abast que es va dur a terme, va rutllar per la dedicació i l'assistència permanent de Joan Triadú, que

17. Estava constituït per J. Arenas, E. Sabater, C. Alcoverro, J. Pascual, R. Pinyol i E. Larreula.

18. Joaquim ARENAS, *Treballem la geografia de Catalunya*, Sant Boi de Llobregat, Edicions del Mall, 1976.

19. Integren la CELL el Centre d'Estudis del Baix Cinca, l'Ateneu Algerès, Acció Cultural del País Valencià, l'Obra Cultural Balear, el Ministeri d'Educació d'Andorra i l'Associació per a l'Ensenyament del Català (APLEC, de la Universitat de Perpinyà).

va animar la voluntat catalanitzadora de tot un col·lectiu de professors de català, i també per una institució, OC, amb la persistència a alt nivell de la tasca duta a terme, ensems, pels membres de la Junta Directiva i de les juntes rectores de comarques.

3.4. *Maduresa de la DEC, superació dels conflictes*

En els anys de més activitat i expansió de l'acció per la llengua i per l'escola d'Òmnium, que ocupava intensament Joan Triadú i els seus col·laboradors en l'estructura de la DEC, es van produir dues situacions delicades, que en algun moment van esdevenir un conflicte obert i van ocupar fins i tot els mitjans de comunicació. La superació d'aquestes situacions va comportar una demostració de maduresa de l'entitat, que els va reconduir, tot i que es produïen en uns moments històrics moguts per la transició democràtica.

La primera situació delicada que es va haver de resoldre va ser en el període 1974-1978. En el procés de separació de l'Assessoria Didàctica, Joan Triadú i la mateixa Junta Directiva van haver de fer front a una qüestió més ideològica que didàctica i, per tant, de rellevant importància, ja que la diversitat de criteris d'actuació que va aflorar demanava un ordenament de principis. No es pot obviar la influència que la transició democràtica i el moviment polític tingueren sobre l'afer.

Mentre que la DEC, des de 1972, preconitzava la presència del català a l'escola i als instituts i el concepte d'escola catalana en llengua, continguts i actituds, per a tots els alumnes de manera progressiva com a elements inseparables, els membres de l'Assessoria Didàctica es declaraven favorables a la formació de mestres de forma prioritària i a un tractament lingüístic escolar bilingüe que quedaria concretat en dues expressions: «Cada nen ha de ser ensenyat en la seva llengua familiar, en els primers ensenyaments», i la introducció de la segona llengua s'ha de fer a partir dels deu anys, i la frase que va culminar el trencament, que va ser «Hem de catalanitzar sense descastellanitzar».²⁰

Per a Triadú i el seu equip, la llengua de l'escola catalana no podia ser altra que el català, amb l'aprenentatge d'altres idiomes. Per tant, replantejades les posicions i analitzats els conceptes, Òmnium i, en concret, la DEC van mantenir les seves idees en relació amb el paper de la llengua catalana a l'escola i el model d'escola catalana.²¹ Aquesta clarificació va determinar la separació de l'Assessoria Didàctica i va orientar i definir amb més força l'actuació sobre l'ensenyament.

20. FUNDACIÓ ARTUR MARTORELL, *Bilingüisme escolar a Catalunya*, Barcelona, 1972.

21. No es parla de «programes d'immersió lingüística», ja que el concepte i la pràctica de la immersió no van ser introduïts a les escoles catalanes fins a l'any 1984, amb ple exercici de les competències d'ensenyament per part de la Generalitat de Catalunya.

L'altra situació de conflicte que va viure la DEC va ser la reivindicació d'una millora de les condicions laborals i professionals del professorat de català dependent d'OC. Va ser al mes de gener de 1977, quan a la Comissió Permanent de Treball, on estaven a bastament representats els professors de català i que presidia Joan Triadú, s'hi exposà la necessitat d'un augment de sou.

Per a alguns, que desconeixien el pensament social i el tarannà de Triadú, era una incògnita com respondria el secretari tècnic, el qual acollí la reivindicació amb la naturalesa que li era pròpia i presentà a la Junta Directiva la demanda formulada pels professors. Atès que ell mateix reconeixia que les condicions laborals dels professors de català d'OC quedaven molt lluny de qualsevol situació professional.

La Junta no podia donar una resposta positiva a la reivindicació, ja que tenia greus problemes econòmics per fer front a la despesa considerable que suposava mantenir les classes de català, per la qual cosa es trobava endeutada. La Junta, però, demanà ajut als ajuntaments, les entitats d'estalvi i el Ministeri d'Educació i Ciència i sol·licità una audiència al governador civil, senyor Martín Villa. Sempre a primera fila hi trobem Joan Triadú, el qual aporta informació i convicció de l'excel·lència de la feina feta.

La reivindicació era inicialment raonable, però es feia a una entitat que, per suplir les mancances de l'Administració pública, s'havia erigit en «empresa circumstancial», tot i ser una associació sense ànim de lucre. El conflicte amb OC, que estranyament es vivia com un contenciós laboral, va tenir una duresa i una complexitat notables. Els professors van prendre una sèrie de mesures molt contundents, com ara la creació d'una plataforma reivindicativa que demanava un 25 % d'augment dels emoluments que rebien i la democratització de la DEC; l'establiment d'una vaga continuada que va durar fins al 29 d'abril, i l'organització d'una tancada de professors a la seu de l'entitat, al Palau Dalmau.

Triadú i el seu equip de la DEC afrontaren amb enteresa la situació, que, en alguns moments, va arribar al límit. Mentrestant se cercaven solucions, i només es va poder donar per tancat el conflicte amb una solució transitòria que va consistir en l'aportació de 20 milions de pessetes per part de l'Ajuntament de Barcelona, en aquells moments molt sensibilitzat envers l'ensenyament de la llengua.

En aquell moment de màxima expansió de les classes de català a les escoles ofertes per OC, sorgia de forma violenta la base contradictòria d'una obra que, pel seu volum i ambició, li corresponia ser feta pels poders públics i no per la societat civil, com era el cas. Era obvi que sense el Pla d'Acció ambiciós que el Grup Promotor de la DEC havia elaborat i que havia presentat el mateix Joan Triadú perquè l'aprovés la Junta, els deutes i la reivindicació laboral no haurien pres cos. Tot i així, cal remarcar que Triadú mai no va fer cap mostra de retret a aquells que l'havíem proposat i que en aquell moment era objecte i subjecte alhora, si més no en part, d'aquell problema que vivia l'entitat benefactora.

La solució definitiva del conflicte va venir quan el Govern de la Generalitat va assumir la gestió de les classes de català i les va acabar de generalitzar, permetent que els professors d'Òmnium fossin els primers contractats per l'Administració catalana com a idonis i especialistes de català a totes les escoles públiques que ho requerien. Les gestions de la Junta Directiva i la intervenció del mateix Triadú davant l'autoritat autonòmica per resoldre l'estatus del professorat de català van tenir alguna cosa a veure amb la solució donada.

4. ELS GRANS ENCERTS DEL MESTRE TRIADÚ

En tot el que hem dit fins ara, s'hi ha anat constatant la presència activa de Joan Triadú, sense la qual no hauria estat possible l'obra ingent, duta a terme per la DEC d'OC, en els anys més foscos i més tard, en els inicis de l'ensenyament de la llengua als nostres infants i joves. Aquesta presència comportava un treball sistemàtic i rigorós, però, sobretot, va suposar una implicació intel·lectual, política i de caràcter personal.

Fins aquí hem narrat què va passar, què es va fer i quin paper hi va tenir Joan Triadú. Ara ens cal valorar les seves aportacions, que foren moltes i potents, i subratllar-ne els encerts que van fer possible una obra tan àmplia i de tanta repercussió social per al futur, que ara és aquest present nostre.

Seguidament enumerem els que considerem els encerts més notables que se li poden atribuir:

1. La claredat amb què va formular els conceptes teòrics bàsics sobre *llengua, cultura, educació i nació*, i la relació entre aquests conceptes i la pràctica quotidiana.

2. La visió de futur sobre les noves generacions i la impossibilitat d'esperar més temps a transmetre la llengua prohibida a l'escola des de 1939.

3. El valor de l'exigència i de la qualitat en la llengua i en l'adequació dels materials didàctics amb què s'havia d'ensenyar.

4. L'encert d'escometre la formació del professorat i també l'acreditació d'aquest professorat, tot preparant el camí per a la normalitat posterior.

5. L'ambició de generalitzar l'ensenyament del català a tot el Principat, fins i tot a partir d'una associació, preveient que calia preparar un futur per a quan hi hagués les institucions democràtiques.

6. Captar i actuar per la necessitat del poble català —«nous catalans» inclosos— de prendre consciència i defensar la llengua, la cultura i, en definitiva, el país, promovent campanyes sensibilitzadores, com ara l'Any Fabra, les Festes Fabra o «Català a l'escola».

7. La pràctica d'un treball col·laboratiu en múltiples accions endegades, entre les diverses organitzacions i entitats interessades per la llengua, que reforçava la societat civil catalana i teixia una xarxa de complicitats.

8. La capacitat d'escoltar i d'atendre les inquietuds de la gent jove que treballava amb ell per fer possible una acció creixent d'aquella Delegació. Triadú, tot i inspirar un gran respecte, fou qui va provocar l'existència d'un clima de treball a la DEC, entre els seus col·laboradors, de gran compromís i de confiança.

Efectivament, el primer encert, fonament de tots els altres, va ser la claredat amb què Triadú es manifestava en relació amb conceptes com ara *nació, cultura, educació i llengua*. Una claredat que els va servir de molt, als grups de treball de la DEC, per anar perfilant la seva tasca i per definir sense ambigüitats el *model d'escola catalana*, que posteriorment va adoptar el Govern de Catalunya i que ha servit per avançar cap a la normalitat escolar. Triadú sempre va ser fidel a uns principis democràtics i de llibertat que la repressió que va veure de prop no va trasbalsar, ans al contrari, va enfortir; per això, en va ser un transmissor tenaç.

Amb el convenciment sobre què calia fer respecte a l'ús i l'ensenyament de la llengua, Triadú va tenir clar que l'únic camí per salvar-la era fer-la conèixer i estimar a les joves generacions. En aquest sentit, la visió de pedagog devia prevaldre i, anticipant-se, va considerar que no es podia esperar més i que si s'esperava a la fi de la dictadura, potser ja no s'hi podria arribar a temps. Per això, va implicar-se en una acció immediata com varen ser les classes clandestines a casa seva, entre d'altres. Aquesta visió de futur, en l'època que es va palesar, va resultar providencial per al català i per al país.

L'exigència de l'escriptor i crític literari que duia dins va irrompre amb força quan es va estructurar la xarxa de professors de català des de la DEC. Tan aviat com s'iniciaren les classes, Triadú va potenciar un acompanyament didàctic i lingüístic al professorat implicat, a fi que fes amb la màxima qualitat possible la seva funció. La dignitat de la llengua sempre va ser vetllada de prop; per això, la DEC va esdevenir referència a les escoles.

Paral·lelament a l'organització de les classes, i des del primer moment, es va proposar crear un elenc de professors de català amb la deguda formació i amb les credencials suficients per exercir la suplència dels milers de mestres oficials desconexedors del català. L'obra de la JAEC n'és l'exponent més clar, posteriorment refermat per la creació de l'Equip Pedagògic, que assumí la formació contínua del professorat.

Sense un grau elevat d'orgull nacional, que mostrava en tot moment Joan Triadú, no hauria estat possible endegar el Pla d'Acció de la DEC ampli i complex que va pretendre: ni més ni menys fer arribar a tots els nois i noies de Catalunya la consciència de tenir una llengua i de conèixer-la i estimar-la. Aquesta legítima ambició va presidir sempre l'esperit d'aquells que van treballar amb Joan Triadú i feren possible l'obra de la qual hem tractat.

Un altre encert, possiblement degut a la precarietat política del català, fou l'estratègia sovint utilitzada de posar en contacte i en comú els recursos escassos i les

iniciatives diverses d'entitats de la societat civil i dels municipis, obrint ponts de diàleg i de col·laboració per dur a terme amb èxit els objectius proposats amb finalitats coincidents.

L'acció duta a terme per OC, aquells anys de lluita, va abraçar també l'estratègia de les campanyes publicitàries, algunes de les quals molt emblemàtiques i representatives. Aquest tipus d'activitat, que pot semblar menys pròxim a Joan Triadú, pot ser considerat també un dels seus encerts, perquè comportava una valoració d'allò que preocupava la societat de l'època i de com el franquisme hauria pogut fer desinteressar per la llengua els sectors socials més vulnerables. La idea de fer prendre partit i de posar de manifest els valors de la catalanitat i de la identitat va ser un bon company de ruta de tota la resta d'accions per a l'ensenyament de la llengua.

Els professors que vàrem tenir la sort d'aplegar-nos al voltant de Triadú a la DEC, de procedències socials, ideològiques i acadèmiques diverses, vàrem viure uns anys apassionants, identificats amb els objectius del nostre director i amb la sensació que tothom era valorat i disposava de la seva confiança. Només així, va ser possible bastir una obra de tan altes fites.

JOAQUIM ARENAS
Societat Catalana de Pedagogia

BIBLIOGRAFIA

- ALCOVERRO, Carme; LARREULA, Enric. *Orientacions per a l'ensenyament de la llengua catalana a EGB*. Barcelona: Òmnium Cultural: Proa, 1976. (Baldiri Reixach; 1)
- ARENAS, Joaquim. *La llengua a l'ensenyament primari als Països Catalans*. Barcelona: La Llar del Llibre, 1988.
- *Absència i recuperació de la llengua catalana a l'ensenyament a Catalunya (1970-1983)*. Barcelona: La Llar del Llibre, 1989.
- «L'idioma après malgrat tot». A: AINAUD, Josep M. [et al.]. *Cultura catalana i franquisme: Nadala 2002*. Barcelona: Fundació Jaume I, 2002.
- ARENAS, Joaquim; SABATER, Ernest. *L'escola de demà als Països Catalans*. Barcelona: Òmnium Cultural, 1976.
- Boletín Oficial del Estado* [Madrid] (1970-1973).
- Butlletí Interior dels Seminaris de la DEC* (1965-1984).
- CANDEL, Francesc. *Els altres catalans*. Barcelona: Edicions 62, 1964.
- FUNDACIÓ ARTUR MARTORELL. *Bilingüisme escolar a Catalunya*. Barcelona, 1972.
- GUARDIOLA, Carles-Jordi. *Per la llengua: Llengua i cultura als Països Catalans, 1939-1977*. Barcelona: Edicions de la Magrana, 1980.

- MONÉS, Jordi. *L'escola a Catalunya sota el franquisme*. Barcelona: Rosa Sensat: Edicions 62, 1981.
- Òmnium Cultural: XXV Aniversari: 1961-1986*. Barcelona: Òmnium Cultural, 1986.
- Per una nova escola pública catalana*. Barcelona: Publicacions de Rosa Sensat, 1977.
- PONS, Agustí. *Joan Triadú, l'impuls obstinat*. Barcelona: Fundació Jaume I: Barcino, 1993.
- SABATER, Ernest. *Butlletí Interior dels Seminaris de la DEC: Escola Catalana* [Barcelona: Òmnium Cultural] (1978).
- TRIADÚ, Joan. *Memòries d'un segle d'or*. Barcelona: Proa, 2008.
- *Textos i pretextos de pedagogia 1938-2008*. Vic: Eumo, 2009.